

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Грабова О.В.

студентка,

*Київський університет права
Національної академії наук України*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ТА МОРАЛІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність взаємодії права і моралі, як ціннісних регуляторів суспільних відносин, складно переоцінити, оскільки загальновідомим є факт тісної їх соціальної та функціональної взаємодії. У той же час, завдання, усунення небажаних колізій та протиріч між правом і мораллю, досягнення найбільш глибокої та гнучкої взаємодії між ними до сих пір не вирішена. Метою цієї статті є аналіз та розкриття аспектів взаємодії права і моралі у соціальному регулюванні.

Проблему співвідношення таких соціальних регуляторів як право і мораль зустрічаємо в працях представників Стародавньої Греції: Гомера, Солона, Піфагора, Геракліта, Протагора, Платона, Аристотеля. У своїх поемах, діалогах, трактатах вище зазначені філософи обґрунтовували своє розуміння права, справедливості, рівності, зокрема в управлінні державою. Такі вчені як І. Ільїн [4], П. Новгородцев [2], В. Соловйов [3] розглядають право як мінімальну дефініцію моральності, іншими слова – юридично оформлену мораль, як «примусову вимогу здійснення мінімального добра та порядку, що не допустить відомого прояву зла» [3]. С. Алексєєв [2], О. Лукашова [5], В. Нерсисянц [6], Ю. Агешин [1], навпаки, вважають, що право виступає лише засобом реалізації морально-гуманістичних ідеалів суспільства.

Розглянемо визначення права, норм права, моралі.

Норма права – це загальнообов'язкове, формально визначене правило поведінки, яке встановлене або санкціоноване державою і спрямоване на врегулювання суспільних відносин шляхом надання їх учасникам юридичних прав і покладення на них юридичних обов'язків. [13, с. 278].

Право – це загальнообов'язкові, формально визначені правила поведінки, що встановлюється чи санкціонується державою з метою регулювання найважливіших для суспільства відносин, шляхом

визначення точного змісту прав та обов'язків суб'єктів і можливістю застосування відповідальності за їх невиконання або порушення.

Мораль – це погляди, уявлення і правила, що виникають як безпосереднє відображення умов суспільного життя у свідомості людей у вигляді категорій справедливості і несправедливості, добра і зла, честі, гідності, совісті, обов'язку та ін. [6, с. 303].

Ю. Агешин каже: «Право й мораль – це доповнюючий один одного засіб соціального регулювання, у процесі якого виникає якісно нове явище – морально-правовий вплив. Право й мораль як складові частини цього явища не розчиняються в ньому й, не втрачаючи своїх індивідуальних властивостей, у сукупності утворюють соціальну цілісність, що реально існує й активно впливає на суспільну практику». [1, с. 74]. Однак, на мою думку, понятійне співвідношення між правом і мораллю має набагато більш складне, різноманітне вираження.

Взаємодія права і моралі у суспільстві – це складний, багатогранний процес. Активно впливаючи на мораль, право сприяє більш глибокому вкоріненню норм моралі у суспільстві, в той же час воно під впливом морального фактора постійно збагачується: зростає роль права як соціального регулятора суспільних відносин. Право і мораль – засоби соціального нормативного регулювання, що взаємодоповнюють один одного. Їх взаємодія носить конструктивний характер. У реальній дійсності право і мораль функціонують у єдності, переплітаючись між собою, доповнюючи одне одного. Таким чином, право і мораль взаємодіючи між собою постійно розвивають норми моралі та права.

Найбільш характерною рисою взаємодії права і моралі є їх зближення, взаємопроникнення, посилення їх впливу на суспільство. У процесі регулювання суспільних відносин виникає морально-правовий вплив. Право і мораль, як складові частини цього явища, не втрачаючи своїх індивідуальних якостей, у сукупності створюють соціальну цінність, що реально існує та активно впливає на життя. [6, с. 304].

Можемо визначити відмінності права і моралі.

Відмінності права і моралі:

1. Зміст норм права характеризується визначеністю, конкретністю. В них передбачені права і обов'язки сторін, риси взаємовідносин. Моральні вимоги відрізняються більш широким змістом [6, с. 305].

2. Відмінність норм права і моралі виявляється також і в характері гарантій здійснення цих норм. Вимоги норм права і норм моралі виконуються більшістю наших громадян добровільно в силу розуміння обов'язку. Норми моралі реалізуються в силу звички, внутрішнього спонукання [6, с. 305].

3. Право і мораль спираються на заходи примусу, але їх характер і спосіб здійснення різний. У сфері моралі примус виступає у формі суспільної думки, рішення колективу [6, с. 305].

4. Відмінність між нормами права і моралі виявляється і в оцінці мотивів поведінки людини [6, с. 305].

Відмінності між правом і мораллю викликаються складністю й суперечливістю самого життя, нескінченною розмаїтістю виникаючих у ній ситуацій, появою нових тенденцій у суспільному розвитку, неоднаковим рівнем моральної й правової свідомості людей, мінливістю соціальних умов.

Дотримання норм права входить у зміст морального обов'язку громадян у суспільстві. З розвитком моральної і правової свідомості підвищується авторитет права, вдосконалюються як норми моралі, так і норми права [6, с. 305].

Зближення права і моралі на сучасному етапі не означає послаблення примусово – обов'язкового аспекту діях правових норм. Правові норми обов'язкові для всіх, незалежно від моральних переконань кожної окремої людини. В цивільному суспільстві є моральним виконувати норми права, а не виконання є аморальним. Якщо таких переконань недостатньо, щоб забезпечити дотримання закону, то державні органи зобов'язані вжити заходів щодо тих, хто не дотримується закону.

Отже, в демократичному суспільстві мораль є опорою права на етапах його прийняття, функціонування, реалізації та захисту з боку держави. Рівень моральності права визначає рівень справедливості суспільства.

Визначення моралі як опори права неминуче призводить до висновку про необхідність підвищення моральної обумовленості правових норм, зняття тієї суперечності між правовими й моральними вимогами, яка часом спостерігається в реальному житті [6, с. 307].

Зробимо висновок з вище сказаного: мораль і право є основними способами регуляції й нормування поведінки людини і взаємно доповнюють одне одного, що і дає підстави в певних межах говорити про них як про деяку єдність, тобто морально – правову культуру. Основна ж відмінність і розмежування між мораллю і правом полягає насамперед у тому, що моральна регуляція здійснюється виключно на основі різноманітних аспектів моральної свідомості, яка виступає, так би мовити, своїм власним гарантом, тоді як правова регуляція не зумовлюється виключно правосвідомістю, а має своїм джерелом і гарантом такий потужний соціальний інститут, як держава. Звідси випливає і певна відмінність в стимулах, які задають і підкріплюють прагнення людини до дотримання моральних та правових норм.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Теория права / Алексеев С.С. – М.: Изд-во БЕК, 1995. – 320 с.

2. Абдулаев М.И. Теория государства и права: учебник для высших учебных заведений / Абдулаев М.И. – М.: Финансовый контроль, 2004. – 410 с.
3. Ильин И. А. О сущности правосознания / Ильин И. А. (Собр. соч в 10 т. / т. 4). – М.: Русская книга, 1994. – 498 с.
4. История политических и правовых учений/под ред. В.С. Нерсесянца. – М., 1997. – 521 с.
5. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 609 с.
6. Матузов Н.И. Социалистическое право и коммунистическая мораль в их взаимодействии / Матузов Н.И. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1969. – 90 с.
7. Новгородцев П.И. Историческая школа юристов, ее происхождение и судьба / Новгородцев П.И. – М.: Унив.тип., 1896. – 234 с.
8. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства / Нерсесянц В.С. – М.: НОРМА, 2004. – 522 с.
9. Право, мораль, личность / [Е.А. Лукашова; отв. ред. В.М. Чхиквадзе]. – М.: Наука, 1986. – 263 с.
10. Соловьев В.С. Оправдание добра. Нравственная философия / В.С.Соловьев (Собр.соч.: в 2 т. / т. 1). –М.: Мисль, 1988. – 479 с.
11. Теория государства и права: [учеб. пособие / под ред. А.С. Пиголкина]. – М. : Изд-во Городец, 2003. – 253 с.
12. Теорія держави та права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Сорокіна К.П

студент,

Науковий керівник: Матат Ю.І.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Права та свободи людини постають на сьогодні у якості фундаментальної правової цінності, без якої неможливе нормальне функціонування та розвиток індивіда. Кожна особа від народження може безперешкодно реалізовувати їх, але безпосередньо у визначених межах, у той час як вихід за ці межі призводить до зловживання правом. Чіткого визначення терміну «зловживання правом» в чинному законодавстві України, як і в законодавстві минулих часів не міститься [1, с. 25-27].

На думку В. Грибанова зловживання правом – це особливий вид цивільного правопорушення, що здійснюється уповноваженою особою при вчиненні нею належного їй права та пов'язаний з використанням